

Δημιουργώντας γέφυρες Καλλιεργώντας τον θρησκευτικό και ψηφιακό γραμματισμό σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Αναστάσιος Παπάς
Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Θεολόγος
Μθ, Επιμορφωτής Β΄ Επιπέδου
92ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης
papastasos@gmail.com

Ελένη Μπούσια
Εκπαιδευτικός ΠΕ70
1ο Δημοτικό Σχολείο Νεάπολης
lebousi@gmail.com

Περίληψη

Ο σκοπός της παρούσας διδακτικής πρότασης είναι να αναδείξει τη χρήση των ΤΠΕ μέσα από ένα οργανωμένο σύνολο παιδαγωγικών δραστηριοτήτων, σε συνάρτηση με το διδακτικό αντικείμενο των Θρησκευτικών, το οποίο μπορεί και χρειάζεται να συνδεθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία με τις Νέες Τεχνολογίες (Ν.Τ.), ώστε να αναδειχθεί αφενός ο ρόλος του στο μαθητικό γίγνεσθαι και να συμβαδίσει με την εμπειρία των μαθητών με τις Ν.Τ., και αφετέρου να αποτελέσει χώρο ελεύθερης έκφρασης και δημιουργίας. Συγχρόνως το Μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ), επιτρέπει τον προβληματισμό γύρω από θέματα που άπτονται της καθημερινότητάς τους, αναδεικνύοντας τη συνεργατική μάθηση ως μέσο επίτευξης διαπολιτισμικής επικοινωνίας και παράλληλα αναπτύσσοντας ένα κλίμα αλληλοσεβασμού και ανοιχτού διαλόγου.

Οι μαθητές συνεργατικά θα μελετήσουν την ιδιαίτερη περιοχή της ενότητας «Μαθητές και δάσκαλοι» της Ε΄ τάξης του Δημοτικού, και χρησιμοποιώντας διαδικτυακές εφαρμογές ανοιχτού τύπου και τεχνικές «Έντεχνης συλλογιστικής» (Artful Thinking Program-ATP) θα αλληλεπιδράσουν, μέσω συνεργατικής γραφής, θα συνεργαστούν για την παραγωγή λόγου (προφορικού και γραπτού), την αναζήτηση σε ηλεκτρονικές πηγές, την παρατήρηση και αποκωδικοποίηση έργων τέχνης, τη λήψη ψηφιακών φωτογραφιών και τη δημιουργία ψηφιακών αφηγήσεων διερευνώντας βιωματικά και χειραφετητικά τη νέα γνώση..

Αντιλαμβανόμενοι τη συνθετική κατεύθυνση του ΜτΘ και μέσα από τη σχέση δασκάλου-μαθητών, οι εκπαιδευτικοί, δημιουργήσαμε ένα wiki, στο οποίο οι μαθητές μπορούν να αποτυπώσουν τις απόψεις τους, να εκφραστούν, να δημιουργήσουν, σε μια προσπάθεια ανάδειξης των θρησκευτικών αξιών σε πεδίο διαλόγου, ειρηνικής συνάντησης και συνύπαρξης με τον άλλον, γεφυρώνοντας τις θρησκευτικές διαφορές με οικεία σχήματα.

Λέξεις κλειδιά: θρησκευτικά & ΤΠΕ, συνεργατική μάθηση, θρησκευτικός & ψηφιακός γραμματισμός, δάσκαλοι-μαθητές.

Α. Εισαγωγή

Οι αλλαγές των τελευταίων δεκαετιών διαμόρφωσαν πολύπλοκες κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες μέσα στις οποίες το σχολείο καλείται να αλλάξει τον παραδοσιακό τρόπο θέασης, αντιμετώπισης και δράσης όσον αφορά τη διδασκαλία και τη μάθηση. Χρειάστηκε να υιοθετηθούν αλλαγές στους υπάρχοντες στόχους και αναζητηθεί νέα προσέγγιση, για να υποστηριχθεί το πιο ευαίσθητο κομμάτι της κοινωνίας. Απώτερος στόχος είναι η ολιστική ανάπτυξη του μαθητή, συνδυάζοντας γνώσεις, στάσεις και δεξιότητες, που θα βοηθήσουν τους μελλοντικούς πολίτες να δρουν αποτελεσματικά μέσα στα νέα κοινωνικά περιβάλλοντα με τις διαρκώς αυξανόμενες απαιτήσεις.

Το Μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ) μπορεί και χρειάζεται να συνδεθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία με τις Νέες Τεχνολογίες (Ν.Τ.), ώστε να αναδειχθεί αφενός ο ρόλος του στο μαθησιακό γίγνεσθαι και να συμβαδίσει με την καθημερινή εμπειρία των μαθητών με τις Ν.Τ., αφετέρου για να αποτελέσει χώρο ελεύθερης έκφρασης, δημιουργίας και συγχρόνως προβληματισμού γύρω από θέματα που άπτονται των σημερινών κοινωνικών δεδομένων, αναδεικνύοντας τα οφέλη της βιωματικής και της συνεργατικής μάθησης, ως μέσο επίτευξης διαπολιτισμικής επικοινωνίας και παράλληλα αναπτύσσοντας ένα κλίμα αλληλοσεβασμού και ανοιχτού διαλόγου (Τσιρώνης, 2007).

Η χρήση των ΤΠΕ ενταγμένη σε ένα οργανωμένο σύνολο παιδαγωγικών δραστηριοτήτων που αφορούν στο διδακτικό αντικείμενο των Θρησκευτικών είναι ένα εγχείρημα με ευρύτερη σημασιολογική ερμηνεία. Επιπλέον στο διαρκώς μεταβαλλόμενο μαθησιακό περιβάλλον αποτελεί γέφυρα και όχι αυτοσκοπό, είναι η αφορμή, ο διευκολυντής μέσω του οποίου θα γίνει προσπάθεια να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί, δημιουργώντας νέους χώρους μάθησης -καθώς το διαδίκτυο αποτελεί και κατέχει το δικό του χώρο, μέσα στον οποίον οι μαθητές κινούνται με επίπλαστη άνεση, αν δεν τον κατανοήσουν και σταθούν κριτικά απέναντι του (Παπάς, Μπούσια, Ελληνιάδου, 2016).

B1. Το διδακτικό αντικείμενο των Θρησκευτικών-θρησκευτικός γραμματισμός

Η Θρησκευτική Εκπαίδευση (ΘΕ) θεωρείται απαραίτητη για την πολύπλευρη ολοκληρωμένη μόρφωση των μαθητών και η συμμετοχή όλων -ανεξαρτήτως θρησκευτικής ή μη δέσμευσης- είναι αυτονόητη και αναγκαία. Άλλωστε οι θρησκευτικές αξίες αποτελούν πεδίο διαλόγου και ειρηνικής συνάντησης, συμβάλλουν στην αντιμετώπιση συγκρούσεων και διασφαλίζουν τη συνοχή της κοινωνίας.

Η διδασκαλία του Μαθήματος των Θρησκευτικών (ΜτΘ) στο ελληνικό σχολείο ανταποκρίνεται στον ανθρωπιστικό σκοπό της εκπαίδευσης, καθώς μελετάται ως «πολιτισμική έκφραση, ως πορεία στην ιστορία και ως σύγχρονη παρουσία μέσα στον κόσμο» (Μητροπούλου, 2008). Στο γνωστικό αντικείμενο των Θρησκευτικών αποδίδονται αρμοδιότητες και εγείρονται αξιώσεις, ενώ χρησιμοποιούνται διαφορετικά μεθοδολογικά εργαλεία. Το προφίλ και το περιεχόμενο του ΜτΘ στα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα μπορεί να είναι ομολογιακό, «οικουμενικό», πληροφοριακό -μάθημα ενημέρωσης για τις θρησκείες, μάθημα που διαμορφώνει τρόπο ζωής, που συνδέει την ηθική με τη θρησκεία. Είναι αναγκαίο να διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να συνδυάζει αρμονικά ως βασικά δομικά του στοιχεία τόσο μία συγκεκριμένη ερμηνευτική προοπτική, όσο και την ικανότητα διαλόγου. Μία Θρησκευτική Παιδαγωγική για να ανταποκριθεί στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές συνθήκες μέσα σε μία τάξη χρειάζεται να λαμβάνει υπόψη τις επισημάνσεις που προέρχονται από τον χώρο της Ψυχολογίας της Θρησκείας καθώς και της Κοινωνιολογίας της Θρησκείας (Rothgangel, 2016).

Το ΜτΘ εξετάζοντας θέματα που προκύπτουν στην καθημερινότητα των μαθητών και που αφορούν στην αρμονική συμβίωση και τις προσωπικές αναζητήσεις συνάντησης σχέσης με το Θεό και τον άλλο, την ηθική συμπεριφορά, την ανάληψη θέσης και ευθύνης για τα κοινωνικά προβλήματα, προσφέρει ευκαιρίες να εξεταστούν ζητήματα αποκλεισμού και κοινωνικής συνοχής, αξίες όπως η δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία και εκπαιδευτικοί στόχοι όπως η ενσυναίσθηση, η κριτική στοχαστικότητα, η κατανόηση, καλύπτοντας ένα ευρύ πεδίο ενδιαφερόντων, απαντώντας ερωτήματα και βοηθώντας τους μαθητές να κατανοήσουν με ποιο τρόπο η θρησκεία συνυφίνεται με την καθημερινότητά τους αλλά και τις κοινωνικοπολιτισμικές αντιφάσεις και συγκρούσεις που βιώνουν. Η προσέγγιση αυτή προωθεί την προσωπική ενεργητική εμπλοκή των μαθητών μια και οι ίδιοι είναι φορείς της παράδοσής τους και συνάμα αντιμετωπίζουν το οικουμενικό μέσα από τις προσωπικές τους εμπειρίες, στάσεις, απόψεις.

Μια καίρια επισήμανση που προβάλλει αφορά τη θεώρηση του ΜτΘ ως διάσταση του θρησκευτικού γραμματισμού, της διαμόρφωσης θρησκευτικής αυτοσυνειδησίας και δεκτικότητας των μαθητών στο διάλογο με το διαφορετικό, με στόχο την κριτική ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης με γνώσεις, αξίες στάσεις για τις θρησκείες και από τις θρησκείες μέσω διερευνητικής, ερμηνευτικής και διαλογικής μαθησιακής προσέγγισης (ΙΕΠ, 2014).

B2. Πρόγραμμα Σπουδών Διαδικασίας

Από τα παραδοσιακά και κλειστά Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ), που εισήχθησαν από τη Μεταπολίτευση ως το 1997 και χαρακτηρίζονταν από δασκαλοκεντρικές μεθόδους διδασκαλίας, συσσώρευση γνώσεων και συγκεντρωτισμό, περάσαμε, την περίοδο 1997-2003, στα ΑΠΣ που απέκτησαν ευελιξία, αντιμετωπίζοντας τη μάθηση υπό το πρίσμα της δημιουργικής καλλιέργειας μέσα από συμμετοχικές και βιωματικές διαδικασίες (Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών - ΕΠΠΣ- για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, 1997). Στη συνέχεια, από το 2002, στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και τα ΑΠΣ -για την υποχρεωτική εκπαίδευση- ο στόχος ήταν η υιοθέτηση της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης και η διασύνδεση των γνωστικών αντικειμένων.

Πιο συγκεκριμένα η σκοποθεσία του ΜτΘ στα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ το 2002 αναδεικνύει τη συμβολή του Χριστιανισμού στη συνοχή του κόσμου, επιδιώκει τη δέσμευση των μαθητών απέναντι σε σύγχρονους κοινωνικούς προβληματισμούς και υπογραμμίζει τον οικουμενικό χαρακτήρα και την ανάγκη διαχριστιανικής και διαθρησκευτικής κοινωνίας. Απομακρυνόμενο από τον κατηγορητικό του χαρακτήρα το ΜτΘ προσεγγίζεται με πνεύμα ελευθερίας εκφράζοντας το διάλογο με τον θρησκευτικά «άλλον» και «διαφορετικό» (ΙΕΠ, 2014).

Την ίδια χρονική περίοδο από τη Σύνοδο Κορυφής της Λισαβόνας, και τους στρατηγικούς στόχους που υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο Παιδείας το 2001, στο πλαίσιο ενίσχυσης της δια βίου μάθησης, σημαίνουσας βαρύτητας στόχοι αφορούσαν στην καλλιέργεια οκτώ βασικών ικανοτήτων (ένας συνδυασμός γνώσεων, στάσεων και δεξιοτήτων), οι οποίες θεωρούνται αναγκαίες για την προσωπική ανάπτυξη του ατόμου, την καλλιέργεια της συνείδησης του ενεργού πολίτη, την κοινωνική ένταξη και την απασχόληση (Keast, 2007).

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) στα Θρησκευτικά Δημοτικού – Γυμνασίου είναι Πρόγραμμα Διαδικασίας. Γι' αυτό και δίνει έμφαση στις μεθόδους, στις δραστηριότητες και στα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και όχι στην ποσότητα της ύλης (Υ.Π.Ε.Θ., 2016). Από τη δασκαλοκεντρική διδασκαλία, με αφετηρία και έμφαση στα γνωστικά περιεχόμενα (Πρόγραμμα Σπουδών Περιεχομένου), παρά την αντικατάστασή τους με ΠΣ με προσήλωση στην υλοποίηση συγκεκριμένων στόχων (Στοχοθετικό Πρόγραμμα Σπουδών/ κλειστό Curriculum), η θρησκευτική μάθηση επιδιωκόταν μέσα από συγκεντρωτικά ΠΣ. Τελευταία τα ΠΣ αντικαταστάθηκαν από το ΠΣ Διαδικασίας το οποίο επικεντρώνεται στην διευκόλυνση των μαθητών να ανακαλύψουν, να δομήσουν και να αξιοποιήσουν δημιουργικά τη γνώση. Για να επιτευχθούν οι στόχοι του ΠΣ Διαδικασίας θα πρέπει να υπάρχει συνάφεια και σύνδεση της γνώσης με την εφαρμογή της στην καθημερινότητα του μαθητή και να εμπλέκονται οι ίδιοι οι μαθητές στην αναζήτησή της, να δημιουργούν προσωπικό νόημα και να ερμηνεύουν όσα συναντούν γύρω τους στην κοινότητα. Πρόκειται για μια παιδαγωγική διδακτική πρόταση η οποία μέσα από βιωματικές δράσεις και μαθησιακές συνεργατικές διερευνήσεις της θρησκευτικότητας συντελεί στην αυτό-διαμόρφωση της συνείδησης των μαθητών και στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους και τους άλλους δρώντας μέσα σε μία ομάδα (ΙΕΠ, 2014).

Τόσο τα νέα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα, δημιουργία μετανωτερωμένων κοινωνιών, η παγκοσμιοποίηση, όσο και η πρόσβαση στην γνώση αποτελούν κυρίαρχα χαρακτηριστικά της εποχής. Παρόλα αυτά, η υπερπληθώρα εύκολης πληροφορίας είναι σαφές ότι δεν αποτελεί γνώση. Βασική προϋπόθεση, όχι μόνο για την αναζήτηση, για να καταστεί η πληροφορία γνώση, αλλά κυρίως για την επεξεργασία και τη δημιουργική-προσωπική νοηματοδότησή της, είναι η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων.

B3. Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών - ψηφιακός γραμματισμός

Τεχνολογία είναι ο τρόπος με τον οποίο τα αποτελέσματα της επιστημονικής έρευνας χρησιμοποιούνται και αξιοποιούνται για τη λύση πρακτικών προβλημάτων (Newby, et al, 2009). Η ανάπτυξη της χρήσης των Νέων Τεχνολογιών (ΝΤ) στα σχολεία είναι συνακόλουθη με την ανάπτυξή τους στο σύνολο της κοινωνίας (Μητροπούλου, 2014), έτσι οι εξελίξεις της τεχνολογίας επηρέασαν και συνδιόρφωσαν το χάρτη της εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Η εκπαιδευτική τεχνολογία μοιάζει με σταυροδρόμι όπου συναντώνται οι εξελίξεις στους τομείς της τεχνολογίας, των θεωριών μάθησης, της διδακτικής και του εκπαιδευτικού σχεδιασμού συστημάτων διδασκαλίας και μάθησης (Σολωμονίδου, 2006).

Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) αποτελούν ένα σύνολο διαφορετικών τεχνολογικών εργαλείων και πόρων που χρησιμοποιούνται για τη μετάδοση, αποθήκευση, δημιουργία και διαμοιρασμό πληροφοριών (Zurro, 2012).

Μέσω των ΤΠΕ ενισχύεται η αποτελεσματικότητα του διδακτικού υλικού, προσφέρεται η δυνατότητα συνδυαστικής αναζήτησης και σύνδεσης της πληροφορίας -κείμενο, ήχος, εικόνα, κινούμενη εικόνα, διαγράμματα- με το ζητούμενο, ενώ παράλληλα επιτυγχάνεται η μεταποίηση της πληροφορίας σε γνώση, μέσα από ουσιαστικές στοχαστικές ενέργειες των μαθητών, οι οποίοι μέσα από ενεργητικές μαθησιακές διεργασίες οδηγούνται στη δημιουργία-δόμηση νέων γνωστικών σχημάτων (Μητροπούλου, 2014). Καθώς η πρόσβαση στην πληροφορία είναι πλέον ιδιαίτερα εύκολη αυτό που έχει σημασία είναι η κατανόηση της αξιοπιστίας της ή του αληθινού νοήματός της και άρα η εκπαίδευση του μαθητή με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κριτική αναζήτηση της πληροφορίας και στη συνέχεια για την αξιοποίησή της. Ο γραμματισμός, άλλωστε, είναι μια κοινωνική πρακτική, μέσα από την οποία δημιουργείται αλληλεπίδραση με την κοινωνία μέσα στην οποία αναπτύσσεται και άρα αποτελεί επιτακτική ανάγκη να αποκτήσουν οι μαθητές την τεχνογνωσία που είναι απαραίτητη για να μπορούν να χειριστούν και να αξιοποιήσουν δημιουργικά τόσο την πληροφορία-γνώση όσο και την ηλεκτρονική τεχνολογία η οποία είναι πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς τους (Barton & Hamilton, 2000).

Οι ΝΤ μπορούν να αξιοποιηθούν στο ΜτΘ δημιουργώντας νέους χώρους μάθησης, καθώς ο σχεσιακός και συναρτησιακός χαρακτήρας των θρησκευτικών προϋποθέτει την ομαδικότητα και τη συνάντηση με τον «άλλο» (Αλμπανάκη, 2013) και προάγει έναν ενεργητικό τρόπο μάθησης που βασίζεται στη σύνδεση του ΜτΘ με την καθημερινή ζωή των μαθητών, και ακολουθεί τα ενδιαφέροντα, τα συναισθήματα και τις ανάγκες των μαθητών (Μητροπούλου & Στογιαννίδης, 2015).

Ο ψηφιακός γραμματισμός (media literacy) αφορά το δημιουργικό πειραματισμό, τη συλλογική νοημοσύνη, την αλληλεπίδραση μαθητή-δασκάλου. Δημιουργεί έναν αμφίδρομο χώρο μάθησης και για τους δύο. Οι μαθητές δρουν σχηματοποιώντας την κουλτούρα/πολιτισμό μέσα στον οποίο ζουν-επηρεάζουν και επηρεάζονται, επιβεβαιώνεται το δικαίωμά τους στο παιχνίδι ως μάθηση (όχι σαν παιχνίδι που σε βοηθά να μάθεις), τη φαντασία, τη δημιουργικότητα και τον πειραματισμό (Bazalgette, 2011). Το περιεχόμενο του όρου «γραμματισμός» συναρτάται με ευρύτερες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές οι οποίες απαιτούν και την πιθανή χρήση νέων τεχνολογιών και την καλλιέργεια νέων δεξιοτήτων - γνώσεων, ώστε να είναι ικανός κανείς να ανταπεξέλθει στη δεδομένη κοινωνία, αλλά και να την «διαβάσει» κριτικά, αφού θα είναι σε θέση να αποκωδικοποιήσει κείμενα γραπτού, προφορικού και ηλεκτρονικού λόγου, καθώς επίσης και πολυτροπικά κείμενα (Κουτσογιάννης, 2014).

Τα ηλεκτρονικά μέσα, όπως το διαδίκτυο, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, τα ψηφιακά βίντεο, οι φορητές συσκευές (τηλέφωνα, τάμπλετς) συμβάλλουν στην κατανόηση και αναπαράσταση του κόσμου και παρέχουν νέους τρόπους επικοινωνίας. Επίσης, κατά τη χρήση τους εκτός σχολείου οι νέοι δεν τα θεωρούν ως τεχνολογικά μέσα αλλά ως πολιτισμικά κι ως μέσα κοινωνικοποίησης (Buckingham, 2007).

Οι ΤΠΕ έχουν θέση στη μαθησιακή διαδικασία ως γνωστικά και διερευνητικά εργαλεία και η παιδαγωγική αξιοποίησή τους επιτυγχάνεται καθώς παρέχουν πολλαπλές αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην οικοδόμηση της γνώσης και τον αναστοχασμό και υποστηρίζουν τη συνεργατική μάθηση, διευκολύνοντας τους μαθητές να οργανώσουν και να δημιουργήσουν αυθεντικούς μαθησιακούς χώρους (Μπιτσάκης, 2014).

B4. Web 2.0

Στο Web 2.0 οι χρήστες από απλοί θεατές ή «καταναλωτές», αλληλεπιδρούν και μεταβάλλουν το περιεχόμενο ενός ιστοτόπου, διαμοιράζοντας τη νέα γνώση και σε άλλους. Μετατρέπονται σε «συμπαγωγούς», «συμμέτοχους» και «συνεργάτες». Μπορούν να δημιουργούν ή να συγκεντρώνουν υλικό, να αναπτύσσουν απόψεις, να διαμορφώνουν στάσεις, να αξιολογούν περιεχόμενο σε ένα φιλικό περιβάλλον διεπαφής. Δίνεται έμφαση στην αλληλεπίδραση, τη συμμετοχή και την αμοιβαιότητα μεταξύ του χρήστη και των υπηρεσιών (Lincoln, 2009). Ο παγκόσμιος ιστός έχει διαμορφωθεί σε μια πλατφόρμα όπου υπηρεσίες και δεδομένα είναι προσπελάσιμα από υπολογιστικά μέσα, παρέχεται συμμετοχή, ευελιξία στη χρήση -τόσο για τους μαθητές όσο και για τον εκπαιδευτικό, υποστηρίζει την ανάπτυξη πολλαπλών δεξιοτήτων, τη δημιουργικότητα και την καινοτομία (Anderson, 2007) και εισαγάγει τους μαθητές σε υψηλότερου επιπέδου δεξιότητες μάθησης, όπως το να εξασκούνται να κάνουν ερωτήσεις σχετικά με το τι βλέπουν, τι διαβάζουν και τι ακούν (Baker, 2012).

Τα πολλαπλά οφέλη από τη χρήση του Web 2.0 αφορούν και τον εκπαιδευτικό καθώς του δίνεται η ελευθερία να επιλέξει τις εφαρμογές και τις πλατφόρμες μέσα από τις οποίες θα εφαρμόσει σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις, ιδιαίτερα προς την

κατεύθυνση ανάδειξης του ρόλου των μαθητών. Οι μαθητές εμπλέκονται δημιουργικά στην παραγωγή της γνώσης, αναπτύσσουν γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες υψηλότερου επιπέδου. Ταυτόχρονα εξοικειώνονται με πρακτικές του ψηφιακού γραμματισμού, αξιοποιώντας λειτουργικά τα νέα μέσα (λειτουργικός ψηφιακός γραμματισμός). Το αποτέλεσμα είναι η τάξη να μετατρέπεται σταδιακά σε κοινότητα δημιουργικής μάθησης (Κουτσογιάννης, και συν., 2014), αναδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο και τον ρόλο του δημόσιου σχολείου στον τομέα του ψηφιακού γραμματισμού (Μητροπούλου, 2015). Οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι στάσεις που αποκτούνται εξασφαλίζουν αποτελεσματική συμμετοχή στις καθημερινές δραστηριότητες μιας τεχνοκρατούμενης κοινωνίας, η οποία χρειάζεται άτομα που έχουν αναπτύξει θετικές και απαλλαγμένες από προκαταλήψεις στάσεις απέναντι στη Νέα Τεχνολογία (Μπίκος, 1995).

Οι ΤΠΕ μέσα σε ένα δομημένο παιδαγωγικό πλαίσιο με την εφαρμογή των εργαλείων Web 2.0 κατά την εκπαιδευτική διαδικασία και ιδιαίτερα στο ΜτΘ, έχουν τη δυνατότητα, υπό προϋποθέσεις (Davies & Merchant, 2001), και με τις απαραίτητες προφυλάξεις (Μητροπούλου, 2015), να συμβάλλουν στη δημιουργία μιας μαθησιακής εμπειρίας με πλούσιο περιεχόμενο μέσα σε ένα υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον και ένα μετασχηματιστικό πλαίσιο στήριξης για όλους τους μαθητές.

B5. Μεθοδολογία Παιδαγωγικές δραστηριότητες

Η ανάγκη αλλαγής προσέγγισης στο ΜτΘ προκύπτει από την παγκοσμιοποίηση και τις πολυπολιτισμικές κοινωνίες όπως διαμορφώνονται, καθώς και την εξέλιξη της τεχνολογίας, η οποία προσφέρει τη δυνατότητα ενεργής μάθησης που θα συνδέεται με τα προσωπικά βιώματα και τις εμπειρίες των μαθητών (Μητροπούλου, 2008). Μέσα από την ενσωμάτωση της χρήσης ΤΠΕ ενισχύεται ο ρόλος τους, καθώς δημιουργούνται ευκαιρίες για συνεργασία (Κόπτης, 2006) και παράλληλα η γνώση δομείται μέσα από τον προσωπικό ρυθμό του κάθε μαθητή, με την κατάλληλη χρήση επιλεγμένων λογισμικών/εφαρμογών και την παράθεση ερευνητικών ερωτημάτων (Μητροπούλου, 2007).

Στην διδακτική πρόταση που παρουσιάζουμε, μεθοδολογικά υπήρξε ευελιξία στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων ενισχύοντας την αμφίδρομη σχέση εκπαιδευτικού με τους μαθητές. Δημιουργώντας ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον στοχεύουμε στον επαναπροσδιορισμό των ρόλων μαθητή-δασκάλου. Μέσα από βιωματικές δράσεις δίνονται κίνητρα και αυτονομία με διεύρυνση των ορίων μέσα στα οποία επιτελείται η μάθηση. Γίνεται επαναπροσδιορισμός της σχέσης διδάσκοντα και διδασκόμενου, ώστε οι μαθητές να αισθανθούν πιο οικεία με το δάσκαλο και άρα να τον εμπιστευτούν, να ανακαλύψουν νέους χώρους για να νιώσουν ασφάλεια και για να αρθρώσουν το δικό τους λόγο, να αισθανθούν ότι γίνονται αποδεκτοί και επαρκείς αναπτύσσοντας τα επιχειρήματά τους και καλλιεργώντας τις ικανότητές τους, να βελτιώσουν την ικανότητα να συνδέονται με τους συμμαθητές τους. Οι δράσεις οργανώθηκαν στο πνεύμα της ομαδικής και συνεργατικής μεθόδου με έμφαση στη συνδυαστική (blended learning) –σύγχρονη/ασύγχρονη μάθηση (Oliver, Trigwell, 2005).

Ο εκπαιδευτικός είναι ο συντονιστής, επεμβαίνοντας όπου υπάρξει ανάγκη και συν διαμορφώνοντας με τους μαθητές τις δραστηριότητες για να εναρμονισθούν με τις ανάγκες τους και τον ατομικό ρυθμό μάθησης.

Για την εφαρμογή της διδακτικής πρότασης, οι μαθητές προβλέπεται να εργαστούν σε ομάδες των 3-4 ατόμων, όπου κάθε μέλος είναι ισότιμο και αναλαμβάνει τμήμα της εργασίας, συζητά, συμμετέχει, ερευνά και προσθέτει το δικό του μερίδιο στη δημιουργία της νέας γνώσης, συμβάλλοντας στο κοινό έργο της ομάδας. Παράλληλα, η διδασκαλία πραγματοποιείται και με το σύνολο της τάξης, όπου κάθε μέλος ξεχωριστά ή ως ομάδα προσφέρει στη δημιουργία της κοινής αφήγησης.

Ως χώρος δράσης προτείνεται ο χώρος του Εργαστηρίου Υπολογιστών με την προϋπόθεση να υπάρχει η δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο καθ' όλη τη διάρκεια του μαθήματος. Απαραίτητος είναι ένας βιντεοπροβολέας, για την υποστήριξη της διδασκαλίας και για την προβολή των αποτελεσμάτων των εργασιών των μαθητών. Προτείνεται, για οικονομία χρόνου, οι μαθητές να εξοικειωθούν από πριν με τις διαδικτυακές εφαρμογές ή τα λογισμικά που προτείνονται για χρήση.

B6. Η παιδαγωγική πρόταση

Η απουσία σχολικού εγχειριδίου λειτουργεί θετικά τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και τους μαθητές (Υ.Π.Ε.Θ., 2016). Η παιδαγωγική μας πρόταση στηρίζεται στο νέο ΠΣ Σπουδών που είναι ΠΣ Διαδικασιών, ώστε μέσα από τις δραστηριότητες οι μαθητές να οδηγηθούν στην ανακάλυψη και δόμηση της γνώσης, στοχεύοντας στη δημιουργική αξιοποίησή της.

Αντιλαμβανόμενοι τη συνθετική κατεύθυνση του ΜτΘ, για την πρότασή μας δημιουργήσαμε έναν διαδικτυακό χώρο, στον οποίο οι μαθητές -μέσα από web 2.0 εφαρμογές- έχουν τη δυνατότητα να αποτυπώσουν τις απόψεις τους, να εκφραστούν, να δημιουργήσουν πέρα από την πρακτική της ομολογιακής ομοφωνίας, σε μια προσπάθεια ανάδειξης των θρησκευτικών αξιών σε πεδίο διαλόγου, ειρηνικής συνάντησης και συνύπαρξης γεφυρώνοντας τις θρησκευτικές διαφορές, καλύπτοντας την ενότητα υπό διερεύνηση μέσα από τη σχέση δασκάλου-μαθητών διαθρησκευτικά ((Υ.ΠΑΙ.Θ., Ι.Ε.Π., 2014).

Για τη διαχείριση και ανάπτυξη της ενότητας επιλέχθηκε η διαδικτυακή πλατφόρμα Wikispaces και εκεί δημιουργήσαμε ένα Wiki, το οποίο ονομάσαμε συμβολικά: «Γέφυρες» (<https://gefyles.wikispaces.com>). Το Wiki, ενταγμένο στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία, παρέχει πολλαπλά οφέλη στους μαθητές, όχι μόνο διευκολύνει τη μάθηση, ενισχύοντας την αλληλεπίδραση και τη συνεργατικότητα, αλλά συμβάλλει και στη διαχείριση προβλημάτων στην ομάδα (Παπάς, Μπούσια, 2013). Ως εργαλείο γραφής, συνδημιουργίας, επικοινωνίας και παρουσίασης εργασιών μεγιστοποιεί τα πλεονεκτήματα του αναστοχασμού, της επανεξέτασης, της δημόσιας έκφρασης, καθώς τα αποτελέσματα της συγγραφής είναι άμεσα παρατηρήσιμα την ώρα που αυτά εξελίσσονται (Lamb, 2004). Η ανάρτηση υλικού σε wiki οδηγεί στη διάχυση των απόψεων των μαθητών και τοποθετεί το σχολείο σε έναν χώρο ανοιχτό στην κοινωνία καθώς όσα συμβαίνουν στην τάξη διαμοιράζονται στην ευρύτερη κοινότητα.

Οι μαθητές προτείνεται να εργαστούν ομαδικά, μελετώντας μέσα από διερευνητικές δραστηριότητες την ενότητα «Μαθητές και δάσκαλοι» (Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ., Π.Ι., 2011 και ΦΕΚ Β 2920/13.09.2016) της Ε΄ τάξης του Δημοτικού, χρησιμοποιώντας διαδικτυακές εφαρμογές ανοιχτού τύπου. Κατά την πορεία θα χρησιμοποιηθούν τεχνικές στοχαστικής δημιουργικής και γλωσσικής ενεργοποίησης των μαθητών δια μέσου των τεχνών (Artful Thinking¹) -χρησιμοποιώντας τις «παλέτες» του προγράμματος, γιατί η παρατήρηση έργων τέχνης διεγείρει την αισθητική μας αντίληψη, τον εσωτερικό μας διάλογο με τις ιδέες, τις αξίες τις αντιλήψεις μας (Μέγα, 2011), ενεργοποιεί την πολλαπλή νοημοσύνη συμβάλλοντας στην ολιστική ανάπτυξη της προσωπικότητας (Gardner, 1984), χαρίζει γνωστική ευελιξία, συνδυαστική χρήση της πληροφορίας (Efland, 2002), ενεργοποιεί τη δημιουργική, κριτική και στοχαστική σκέψη (Perkins, 1994).

Με την παρούσα διδακτική πρόταση, η οποία προβλέπεται να ολοκληρωθεί σε 4 διδακτικά δίωρα, ζητούμενα είναι ο θρησκευτικός και ψηφιακός γραμματισμός μέσα από βιωματικές δραστηριότητες. Συγκεκριμένα σε επίπεδο γνωστικών στόχων επιδιώκεται οι μαθητές:

- α) να αντιληφθούν τον Ιησού ως διδάσκαλο και να εντοπίσουν τα χαρακτηριστικά που τον καθιστούν μοναδικό διδάσκαλο,
- β) γνωρίσουν βασικές πτυχές της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού συνειδητοποιώντας τη διαχρονική τους αξία για τη ζωή και τις σχέσεις των ανθρώπων,
- γ) να ανακαλύψουν τη δύναμη και την αποτελεσματικότητα του παραβολικού λόγου,
- δ) να εξετάσουν διδασκαλίες άλλων θρησκειών και διακρίνουν τον ανθρωπιστικό τους χαρακτήρα και τη σημασία τους για τη ζωή των πιστών.

Σε διαθεματικό επίπεδο, οι γνωστικοί στόχοι εναρμονίζονται με το Γλωσσικό αντικείμενο και αφορούν στην κατανόηση, δημιουργία, επεξεργασία αφηγηματικών κειμένων και στη διαχείριση της οικοδόμησης των νέων εννοιών.

Οι κοινωνικοί στόχοι αποσκοπούν στη βελτίωση των επικοινωνιακών δεξιοτήτων, στο χειρισμό διαφωνιών, στην καλλιέργεια δεσμών, στη συνεργασία, στην ομαδικότητα. Οι μαθητές καλούνται:

- α) να εκφράσουν τις σκέψεις τους, να καταγράψουν γνώμες, ιδέες και συναισθήματα και να διερευνήσουν τις προσδοκίες τους από τους δασκάλους,
- β) να αναγνωρίσουν τα χαρακτηριστικά και την αξία της παιδαγωγικής σχέσης μεταξύ δασκάλου και μαθητή: επικοινωνία, κατανόηση, πνευματική καθοδήγηση.

Οι ψυχοκινητικοί στόχοι αποβλέπουν στην ανάπτυξη κριτικής και δημιουργικής σκέψης, στην καλλιέργεια των ερμηνευτικών ικανοτήτων. Οι μαθητές αναμένεται:

- α) να διαμορφώσουν αξίες μέσα από την κατανόηση του λόγου του Ιησού,
- β) να ασκηθούν στην παρατήρηση και στη μελέτη, την αισθητική απόλαυση μέσα από έργα τέχνης,
- γ) να ενδυναμώσουν το ενδιαφέρον και να καλλιεργήσουν την κριτική και δημιουργική τους σκέψη, μέσα από συνεργατικές δραστηριότητες

Ως προς τη χρήση των Νέων Τεχνολογιών οι μαθητές, με τη χρήση των Τ Ε επιδιώκεται:

- α) να προσεγγίσουν τις ΝΤ ως εργαλεία και πηγές μάθησης, δίνοντας έμφαση στην εξατομικευμένη μάθηση
- β) να εξασκηθούν στην αναζήτηση και αξιολόγηση πληροφοριών σε ηλεκτρονικές πηγές και τη δημιουργική και κριτική τους διαχείριση,
- γ) να εξοικειωθούν με τη χρήση διαδικτυακών εφαρμογών
- δ) να αποκτήσουν δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού.

Γ. Οι δραστηριότητες

(Στο wiki παρατίθενται ευαγγελικές περικοπές στο πρωτότυπο, τις οποίες κάνει ανάγνωση ο/η εκπαιδευτικός)

Οι μαθητές ενημερώνονται ότι μπορούν να κρατούν σημειώσεις ατομικά σε όλη την πορεία των δράσεων, ώστε να τις χρησιμοποιήσουν όποτε τις χρειαστούν.

Ι. Μαθητεία, ένας παντοτινός δρόμος (Δύο Ώρες)

- Παρακολουθούν ένα μικρό βίντεο με δυο χαρακτηριστικούς τύπους δασκάλων και ακολουθεί συζήτηση. Δημιουργούν tableau vivant που περιέχουν σκηνές μεταξύ δασκάλων-μαθητών και η ολομέλεια καλείται να διερευνήσει τα συναισθήματα, τις σκέψεις των εμπλεκόμενων.

- Η ολομέλεια συντάσσει ερωτηματολόγιο και αποφασίζει να αναθέσει σε δύο μαθητές να πάρουν πεντάλεπτη συνέντευξη από έναν εκπαιδευτικό (είτε του σχολείου, είτε μέσω πλατφόρμας τηλεδιάσκεψης -skype/google hangout) αναζητώντας και

¹ Harvard graduate School of education, Artful Thinking, <http://www.pz.harvard.edu/projects/artful-thinking>

διερευνώντας τα στοιχεία που οικοδομούν την παιδαγωγική σχέση. Τη συνέντευξη παρακολουθεί το τμήμα και συμμετέχει - αν κρίνει απαραίτητο- με ερωτήσεις.

- Ακολουθεί συζήτηση με θέμα τις φράσεις που δίνονται σε αρχείο παρουσίασης και προβάλλεται στον πίνακα και τονίζοντας το ρόλο του δασκάλου και της εκπαίδευσης για το άτομο και την κοινωνία.

- Παρακολουθούν δύο μικρής διάρκειας βίντεο με θέμα τις συνθήκες διδασκαλίας σε άλλες χώρες του πλανήτη και αναζητούν πληροφορίες για το ποσοστό παιδιών -κυρίως κοριτσιών- που δεν πηγαίνουν στο σχολείο στη σελίδα της Action Aid.

- Η πρώτη ενότητα δραστηριοτήτων κλείνει με τους μαθητές χωρισμένους σε ομάδες των 4 να καταγράφουν σε ιδεοθύελλα στην εφαρμογή <https://bubbl.us>, αρχικά ατομικά και στη συνέχεια να συνθέτουν κείμενα ως ομάδα, τις σκέψεις, απόψεις, συναισθήματα για: α) τον εαυτό τους μέσα στην τάξη, β) τον/τη δάσκαλό/α τους και γ) στη συνέχεια εκφράζουν τη γνώμη τους για το πώς θα ήθελαν το/τη δάσκαλό/α τους. Ανακοινώνουν όσα κατέγραψαν και ηχογραφούνται παράλληλα για να χρησιμοποιηθούν στη δημιουργία ψηφιακής αφήγησης με την εφαρμογή <https://voicethread.com> με τη συνδρομή σκίτσων/ζωγραφιών ή φωτογραφιών χωρίς πρόσωπα που θα ετοιμάσουν οι ίδιοι.

II. Ο Θεάνθρωπος ως διδάσκαλος, συνοδοιπόρος και οδηγός (Τρεις ώρες)

- Παρατηρούν την αγιογραφία με θέμα το ευαγγελικό ανάγνωσμα της Η' Κυριακής του Ματθαίου περιγράφοντας τον χορτασμό των πέντε χιλιάδων ανθρώπων. Αναζητούν για τα στοιχεία του ευαγγελικού λόγου που υπάρχουν στην αγιογραφία. Συζητούν τα δομικά στοιχεία της συγκεκριμένης αγιογραφίας, τη γεωμετρία των μορφών, τον χώρο, τους ανθρώπους, την κίνηση, το φως, την ενδυμασία, τα χρώματα. Δημιουργούν το διάλογο του Ιησού με τους μαθητές και τέλος αναζητούν τη διαχρονική σημασία του θαύματος σήμερα.

- Ακολουθούν την ίδια πορεία με τον πίνακα που παρουσιάζει τον Ιησού στην Επί του Όρους Ομιλία. Δημιουργούν με την εφαρμογή <http://www.wordle.net/> οπτικές αναπαραστάσεις συγκεκριμένων μακαρισμών του Ιησού που αφορούν την αγάπη, την ελεημοσύνη και το σεβασμό στον πλησίον. Οι μαθητές προτρέπονται επίσης να ζωγραφίσουν αυτές τις σκηνές. Φωτογραφίζουν τις ζωγραφιές και τις τοποθετούν στην ιστοριογραμμή <https://timeline.knightlab.com/>

- Στην τρίτη φάση τους δίνεται η αγιογραφία «Χριστός ή Άμπελος». Γνωρίζουν τα ονόματα των μαθητών του Ιησού, τον τρόπο κλήσης τους και τους ζητείται να αποτυπώσουν σκέψεις και συναισθήματα από τη συνάντηση των μαθητών με τον Ιησού, να εντοπίσουν τα χαρακτηριστικά που τον καθιστούν μοναδικό διδάσκαλο και να τα αποτυπώσουν διαδικτυακά χρησιμοποιώντας την εφαρμογή <https://storybird.com/>.

III. Διδάσκοντας με παραβολές (Δύο Ώρες)

- Αρχικά ανιχνεύονται οι γνώσεις των μαθητών για τις παραβολές. Τους δίνεται ο πίνακας που απεικονίζει την παραβολή του καλού Σαμαρείτη. Καλούνται να δώσουν τίτλο, να περιγράψουν τον πίνακα και να παρατηρήσουν την έκφραση συναισθημάτων. (Artful Thinking, Παλέτα: Διερευνητικές ερωτήσεις: Ρουτίνα: Δημιουργικές ερωτήσεις -Τι; Ποιος; Πότε; Πού; Πώς;- και Σκέψου-Προβληματίσου-Αναζήτησε).

Μέσα από τη συζήτηση οδηγούνται στην ερμηνεία της παραβολής και την αναζήτηση του βαθύτερου νοήματός της. Αναζητούν την παραβολή σε μετάφραση στο διαδίκτυο και τους παροτρύνουμε να δημιουργήσουν το διάλογο μεταξύ των δύο ανδρών, και αφού τον καταγράψουν να τον παρουσιάσουν. (Artful Thinking, Παλέτα: Διερευνητικές ερωτήσεις: Βλέπω, Ισχυρίζομαι, Αναρωτιέμαι).

- Ακολουθείται η ίδια πορεία και για τη δεύτερη προς μελέτη παραβολή, της επιστροφής του ασώτου υιού. Στην περίπτωση αυτής οι μαθητές καλούνται να αναπαραστήσουν το πίνακα. Αφού επιλέξουν ένα συγκεκριμένο πρόσωπο του πίνακα, τους ζητείται να καταγράψουν ο κάθε ένας από την δική του οπτική γωνία σε α' ενικό πρόσωπο ποιοι είναι, τι τους συμβαίνει. Καλούνται στην ουσία να «γίνουν» ένα πρόσωπο στον πίνακα και να καταθέσουν όσα βλέπουν, αφηγούμενοι την παραβολή. (Artful Thinking, Παλέτα: Εξερευνώντας απόψεις, Ρουτίνα: Πέρνα μέσα και Παλέτα: Παρατηρώντας και περιγράφοντας: Αρχή, Μέση, Τέλος). Η σκηνή καταγράφεται σε ψηφιακό μέσο και αποτελεί μέρος του υλικού που οι μαθητές θα χρησιμοποιήσουν για να αποδώσουν την παραβολή μέσω ψηφιακής αφήγησης.

IV. Αποφθέγματα διδασκάλων από τις θρησκείες του κόσμου (Μία ώρα)

Στην τέταρτη ενότητα, αφού διαβάσουν τα αποφθέγματα διδασκάλων από τις θρησκείες του κόσμου καλούνται να συνδέσουν όσα αναφέρουν με αυτά που ήδη αναφέρθηκαν και με όσα ήδη γνωρίζουν, να συζητήσουν κατά πόσο επεκτείνουν τις σκέψεις τους σε νέες κατευθύνσεις, και να καταγράψουν ερωτήματα γύρω από όσα αναφέρουν (Artful Thinking, Παλέτα: Συγκρίνοντας-Συνδέοντας Ρουτίνα: Συνδέω, Επεκτείνω, Προκαλώ)

Αξιολόγηση

Η εργασία θα αξιολογείται κατά την εξέλιξή της. Αρχικά θα ανιχνευθούν οι προϋπάρχουσες αντιλήψεις των μαθητών, κατά την πορεία της υπάρχει διαμορφωτική αξιολόγηση για την οποία λαμβάνονται υπόψη όσα οι μαθητές δημιουργούν και παρουσιάζουν μέσα από τις εργασίες που έχουν αναλάβει. Ο βαθμός υλοποίησης των στόχων, που έχουν αρχικά τεθεί, εξαρτάται από το πόσο οι μαθητές θα εδραιώσουν και θα εμβαθύνουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις αντιλήψεις τους. Η τελική αξιολόγηση θα προκύψει συνδυαστικά -από τον εκπαιδευτικό σε συνεργασία με τους μαθητές- με την ολοκλήρωση και

παρουσίαση των δραστηριοτήτων μέσα από με τη δημιουργία ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων, παιχνιδιών, κειμένων καθώς και ομαδικών ψηφιακών αφηγήσεων από τους μαθητές.

Καθώς οι ομαδικές δραστηριότητες θα επιφέρουν αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών, με ζητούμενο την ενεργητική και αυτορρυθμιζόμενη μάθηση, αυτό που επιδιώκεται είναι η προώθηση του διαλόγου, η ελεύθερη έκφραση ιδεών και η κριτική σκέψη. Επίσης, ιδιαίτερα σημαντική είναι η μετάβαση των μαθητών από την απλή διαχείριση πληροφοριών και την επιφανειακή μάθηση, στο σχολαστικότερο και στοχευμένο έλεγχο της πληροφορίας και άρα στη βαθύτερη κατανόηση και οικοδόμηση νέων γνώσεων.

Η παιδαγωγική αξία των ΤΠΕ συντελείται, όταν η τεχνολογία χρησιμοποιείται λελογισμένα, συνειδητά, στοχευμένα και μαθητοκεντρικά, ιδιαίτερα, όταν άλλου είδους παραδοσιακές διαδικασίες δεν αρκούν για να επιτευχθούν ικανοποιητικά μαθησιακά αποτελέσματα. Ειδικά, αποτελεί ένα ακόμη κενό περιεχομένου εργαλείο προσωρινού εντυπωσιασμού, που δε δημιουργεί εσωτερικά κίνητρα στους μαθητές και δεν οδηγεί, εν τέλει, στη μάθηση (Παπάς, 2017).

Είναι εμφανές σε όλη την πορεία της εργασίας γίνεται προσπάθεια να δημιουργηθεί ένας νέος «χώρος» μάθησης και δημιουργίας, ο οποίος να περιλαμβάνει τον θρησκευτικό και τον ψηφιακό γραμματισμό, με στόχο τόσο την ανάπτυξη των στρατηγικών χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας, όσο και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων με τις οποίες οι μαθητές να προσεγγίσουν, να οργανώσουν και να διαχειριστούν πληροφορίες, τις οποίες θα αξιολογήσουν, με βάση αυτές θα δημιουργήσουν νέες και θα κατασκευάσουν νοήματα, μέσα από τη χρήση ψηφιακών εργαλείων με τα οποία θα αναπαραστήσουν ιδέες, αντιλήψεις και τελικά θα κατακτήσουν γνώσεις (Bawden, 2008).

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος αναφερόμενος στους εκπαιδευτικούς συμβουλεύει: «Οὐ γὰρ πᾶσιν ἐνὶ τρόπῳ προσενεκτέον, ἀλλὰ διαφόρως καὶ ποικίλως καὶ πρὸς τὰ ὑποκείμενα»² δηλαδή να επιλέγουν διαφορετικές διδακτικές μεθόδους και να μην εφησυχάζουν με τη χρήση μίας μόνο, λαμβάνοντας υπόψη τα ενδιαφέροντα των μαθητών, όπως και το νοητικό και γλωσσικό επίπεδό τους. Μέσα από την πατερική προτροπή οδηγούμαστε στην εύρεση μεθόδων που θα αναανοηματοδοτήσουν και τη διδακτική αλλά και τη μαθησιακή εμπειρία, με την ανάπτυξη της ικανότητας του μαθητή να καταλαβαίνει, να ερμηνεύει, να δημιουργεί, να επικοινωνεί νοήματα και γνώση.

B3. Βιβλιογραφικές Αναφορές

Αλμπανάκη, Ξ. (2013). *Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις του μαθήματος των θρησκευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με δημιουργική αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών: Παιδαγωγικό πλαίσιο, εργαλεία και πρακτικές εφαρμογές σε διδακτικά σενάρια και καινοτόμες δράσεις*. Θεσσαλονίκη: Μπαρμπουνάκης.

ΙΕΠ (2014) Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου-Αναθεωρημένη Έκδοση 2014. σ. 11-14 <https://goo.gl/CgUEId>

Ιωάννης ο Χρυσόστομος, Εἰς Τίτον, ὁμιλ. Γ', 2, ΕΠΕ, 24, 60-62 και Ρ. Γ. 62, 678-679.

Κόπτσης, Α. (2006). *Η διαθεματική διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στο ελληνικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Κουτσογιάννης, Δ. (2014). ΤΠΕ και γραμματισμός. Στο Δ. Κουτσογιάννης, Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης (Τόμ. 3, σσ. 30-78). Πάτρα: ΙΤΥΕ-Τομέας Επιμόρφωσης & Κατάρτισης.

Κουτσογιάννης, Δ., Ακριτίδου, Α., Αντωνοπούλου, Σ., Βακαλούδη, Α., Γιάννου, Τ., Γκίκα, Ε., Τσέλικας, Σ. (2014). *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης* (γ' έκδοση Αναθεωρημένη εκδ., Τόμ. Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02). Πάτρα: Το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων (Ι.Τ.Υ.Ε.).

Μέγα, Γ. (2001) Η τέχνη στο σχολικό σύστημα ως στοχαστική διεργασία. Στο *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες. Αλέξης Κόκκος και Συνεργάτες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μητροπούλου, (2007). *Νέες Τεχνολογίες και Θρησκευτική Αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Μητροπούλου, Β. (2008). *Το εκπαιδευτικό λογισμικό στη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Μητροπούλου, Β. (2014). *Εκπαιδευτικές τεχνολογίες στο σύγχρονο σχολείο: εφαρμογές στη θρησκευτική αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Ostracon Publishing.

Μητροπούλου, Β. (2015). *Οι ΤΠΕ στη Διδακτική του Μαθήματος των Θρησκευτικών*. Θεσσαλονίκη: Ostracon Publishing.

Μητροπούλου, Β., & Στοιγιαννίδης, Α. (2015). *Θεωρίες μάθησης και αγωγής*. Θεσσαλονίκη: Ostracon Publishing.

Μπίκος, Κ. (1995). *Εκπαιδευτικοί και ηλεκτρονικοί υπολογιστές: στάσεις Ελλήνων εκπαιδευτικών απέναντι στην εισαγωγή ηλεκτρονικών υπολογιστών στη Γενική Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Μπιτσάκης, Α. (2014). *Η αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνιών στο μάθημα των Θρησκευτικών*. Έρκυνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών-Επιστημονικών Θεμάτων (1).

Παπάς, Α. (2017) *Νέες τάσεις στη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών. Ενσωμάτωση των εργαλείων Web 2.0 σε διδακτικά σενάρια*. Μεταπτυχιακή εργασία υπό δημοσίευση στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη θεολογική Σχολή

² Εἰς Τίτον, ὁμιλ. Γ', 2, ΕΠΕ, 24, 60-62 και Ρ. Γ. 62, 678-679.

του ΑΠΘ, Τμήμα Θεολογίας, κλάδος Πρακτικής Θεολογίας με ειδίκευση στην Παιδαγωγική, επιβλέπουσα καθηγήτρια: Β. Μητροπούλου.

Παπάς, Α., Μπούσια, Ε. (2013). Πέρα από το Μύθο... Συνεργατικές ψηφιακές αφηγήσεις. Στα πρακτικά του 5th Conference on Informatics in Education – *Η Πληροφορική στην εκπαίδευση* (5th CIE 2013). Πειραιάς, 11-13 Οκτωβρίου 2013 (σσ. 1-13). Πειραιάς: Ε Υ.

Παπάς, Α., Μπούσια, Ε., & Ελληνιάδου, Ε. (2016). Ψηφιακές αφηγήσεις. Μύθων μεταμορφώσεις. Στο *Σαλονικίδης (Επιμ.), Πρακτικά του 4ου Πανελλήνιου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου Κεντρικής Μακεδονίας: Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στη Διδακτική Πράξη*. 1, σσ. 131-141. Θεσσαλονίκη: Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών για την Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στις Φυσικές Επιστήμες «Μιχάλης Δερτούζος» – 2003.

Σολομωνίδου, Χ. (2006). *Νέες τάσεις στην εκπαιδευτική τεχνολογία: επικοινωνιολογισμός και σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Τσιρώνης, Χ. (2007). Η αντιμετώπιση του «άλλου» και του «διαφορετικού» στο σχολείο στο «*Διαπολιτισμική αγωγή και κοινωνική αλληλεπίδραση στο σχολείο*» <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/909/160.pdf> (Ενεργό στις 11-5-2017).

Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων. (2016) *Οδηγίες για τη διαχείριση της διδακτέας ύλης του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Δημοτικό Σχολείο*. <https://goo.gl/yUpWKi>.

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (2014) *Νέο Σχολείο, Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου -Αναθεωρημένη Έκδοση 2014*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2011) *Νέο Σχολείο, Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού, Ο κόσμος της θρησκείας, Ε' Δημοτικού, Κύκλος Ε' & ΣΤ' τάξης*: Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα, κεφ.1. Μαθητές και δάσκαλοι. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Anderson, P. (2007). *What is Web 2.0? Ideas, technologies and implications for education*. JISC Technology and Standards Watch.

Baker, F. W. (2012). *Media literacy in the K-12 classroom*. Eugene, Oregon: International Society for Technology in Education, c2012.

Barton, D., & Hamilton, M. (2000). *Literacy Practices*. Στο D. Barton, M. Hamilton, & R. Ivanic, *Situated Literacies: Theorising Reading and Writing in Context* (σσ. 7- 15). London: Routledge.

Bawden, D. (2008). *Origins and Concepts of Digital Literacy in Lankshear, Colin; Knobel, Michele. Digital literacies : concepts, policies and practices*. New York: Peter Lang.

Bazalgette, C. (2011) *Apologies for Cross Posting: A Keynote Exchange*. In *Media Education Research Journal*, eds: Berger R. & McDougall J.

Buckingham, D. (2007). *Beyond Technology: Children's Learning in the Age of Digital Culture*. Cambridge, England: Polity.

Davies, J., & Merchant, G. (2009). *Web 2.0 for schools : learning and social participation*. New York: Peter Lang.

Efland, D.A. (2002) *Art and Cognition: Integrating the Visual Arts in the Curriculum*. New York Teachers College, Columbia University.

Gardner, H. (1984). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. *The Journal of Education*, Vol. 166, No. 2, CREATIVITY AND SOCIAL CRITICISM pp. 199-205.

Harvard Graduate School of Education, Artful Thinking, 2004-2007, <http://www.pz.harvard.edu/projects/artful-thinking> και 2006 <http://www.pz.harvard.edu/resources/final-report-artful-thinking>.

Keast, J. (Ed.). (2007). *Religious diversity and intercultural education: a reference book for schools*. Council of Europe.

Lamb, B. (2004, September/October). *Wide Open Spaces: Wikis, Ready or Not* . EDUCAUSE Review, 39 (no 5).

Lincoln, S. R. (2009). *Mastering Web 2.0: Transform Your Business Using Key Website and Social Media Tools*. London: Kogan Page.

Newby, T., Stepich, D., Lehman, J., & Russel, J. (2009). *Εκπαιδευτική τεχνολογία για διδασκαλία και μάθηση* (3η εκδ.). (Ε. Ντρενογιάννη, Επιμ.) Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Oliver M, Trigwell K (2005). *Can 'Blended Learning' Be Redeemed?*. E-Learning, 2 (1).

Perkins, D.(1994) *The Intelligent Eye: Learning to Think by Looking at Art*. Los Angeles, California: The Getty Education Institute for the Arts.

Rothgangel, Martin (2016). Εναλλάσσοντας τις προοπτικές: Η σημασία της Θρησκευσιολογίας για το Ομολογιακό Μάθημα των Θρησκευτικών» Απόδοση στα ελληνικά: Αθ. Στογιαννίδης. Συζήτηση Στρογγυλής Τραπέζης με θέμα: «*Μάθημα των Θρησκευτικών και Θρησκευσιολογία: Σχέση αντιπαράθεσης ή συνύπαρξη παιδαγωγικής αναγκαιότητας*». Τμήμα Θεολογίας ΑΠΘ – Εργαστήριο Παιδαγωγικής Θεσσαλονίκη, 09.12.2016 <https://goo.gl/VWK0HY>.

Zuppo, C. (2012). *Defining ICT in a Boundaryless World: The Development of a Working Hierarchy*. International Journal of Managing Information Technology (IJMIT). Vol.4, No.3, August 2012.